

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Oral history voor onderzoek naar praktijken

Stigter, S.

Publication date

2019

Document Version

Final published version

Published in

kM : vakinformatie voor beeldende kunstenaars en restauratoren

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Stigter, S. (2019). Oral history voor onderzoek naar praktijken. *kM : vakinformatie voor beeldende kunstenaars en restauratoren*, 111, 32-33.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Oral history voor onderzoek naar praktijken

SANNEKE STIGTER *Oral history wordt als onderzoeksmethode steeds vaker gebruikt bij onderzoek voor conservering, restauratie en presentatie van kunstwerken. Het gaat dan met name om het achterhalen van het maakproces, het idee erachter en de geschiedenis van het werk, zodat de conditie beter kan worden geïnterpreteerd. kM zal de komende tijd regelmatig vanuit deze invalshoek over kunstwerken berichten.*

Oral history is 'gesproken geschiedenis' waarin de menselijke ervaring besloten ligt. Bij onderzoek wordt de informatie uit interviews zorgvuldig getoetst aan andere bronnen, zoals beeldmateriaal, archiefstukken en bij kunstwerken natuurlijk de werken zelf. Dit is enerzijds om de informatie te staven en anderzijds om gebeurtenissen en objecten met de nieuwe informatie in een context te plaatsen om ze beter te begrijpen. Zo kunnen gesprekken met direct betrokkenen gegevens uit archieven en de literatuur bevestigen, maar ook weerleggen.

Wanneer oral history wordt gebruikt in onderzoek naar kunstwerken, staat niet zozeer de levensgeschiedenis van de geïnterviewde centraal, al dan niet in relatie tot cultureel- of sociaal-politieke gebeurtenissen, maar die van het kunstwerk. Met dit uitgangspunt is het kunstenaarsinterview al enige tijd een belangrijke onderzoeksmethode voor restauratoren van moderne en hedendaagse kunst, waarbij het draait om zowel de inhoud van het werk als de materiaaltechnische aspecten in relatie tot het gewenste uiterlijk.¹

Noten

1 *The Artist Interview for Conservation and Presentation of Contemporary Art: Guidelines and Practice*, ed. by Lydia Beerkens, Paulien 't Hoen, IJsbrand Hummelen, Tatja Scholte, Vivian van Saaze, en Sanneke Stigter, Heijningen: Jap Sam Books 2012.

2 Mol, T. (Rijksmuseum); Stigter, S. (University of Amsterdam): *Interview Alessandro Mendini*, Milaan, 2 februari 2017. DANS. <https://doi.org/10.17026/dans-zhc-ueqe>.

3 Idem, zie annotaties in transcript en afbeeldingen.

4 Stefano Casciani, *Mosaico Mendini. Progetti e Opere dalla Fondazione Bisazza | Project and Works From the Bisazza Foundation*. Triennale, 12-17 april 2011. Skira, Milano, 2011 (pp. 124-125).

5 Artikel van Tirza Mol, Sanneke Stigter, Vincent Cattersel, Christel de Vis, Ludo van Halem en Paul van Duin. 'Preserving a unique chest of drawers decorated with grease crayon drawings: Alessandro Mendini's *Nigritella Nigra*.' In T. Bechtold (Ed.), *Future Talks 017 München: Die Neue Sammlung | The Design Museum 2019*.

6 Stichting Behoud Moderne Kunst signaleert dit probleem en organiseert de volgende SBMK dag over kennisboring en kennisoverdracht op 6 maart 2020. Zie voor meer informatie: <https://www.sbmkn.nl/activiteiten/SBMK-dag2019>.

7 Stigter, Dr. S. (University of Amsterdam), *Interview Jan Dibbets*, Eindhoven, 11 November 2011.

8 Het proefschrift van Sanneke Stigter, *Between Concept and Material – A Conservator's Testimony*, Universiteit van

KUNSTENAARSINTERVIEWS

De onlangs overleden ontwerper en architect Alessandro Mendini (1931-2019) gaf bijvoorbeeld aan dat zijn ladenkast *Nigritella Nigra* (1993) uit de collectie van het Rijksmuseum mag worden aangelicht met spots, eventueel zelfs van onderen om het theatrale karakter van het meubel als tempel te benadrukken.² Tijdens hetzelfde interview wordt bovendien duidelijk dat behalve de kunstenaar, ook assistenten een belangrijke bron van informatie zijn, net als productiemaatschappijen of bedrijfspartners, zoals in dit geval Alessandro's broer Francesco Mendini. Hij was het die de verbouwing van de voormalige woning van Frans Haks en Johan Ambaum aan de Rechtboomsloot in Amsterdam realiseerde naar ontwerp van Mendini. Na het interview legt hij uit hoe er over het verzonken bad in de badkamer een vloerplaat kon worden gelegd, waardoor het vertrek in een kantooruimte kon veranderen op het moment dat Haks er zijn bureau overheen plaatste.³ Dit wordt in het boek waarin het interieur wordt besproken niet vermeld.⁴ Zonder dit interview zou niemand weten dat Frans Haks, die op een grote foto van achter zijn bureau de camera in kijkt, boven op zijn ligbad zit en dat het imposante interieur op de begane grond dus tevens dienst deed als badkamer.

Behalve betrokkenen bij het maakproces, zijn er ook andere spelers die invloed hebben op de manier waarop een kunstwerk in de loop der tijd gevormd wordt, zoals restauratoren, conservatoren en verzamelaars. Als voormalig eigenaar van Mendini's ladenkast kon Johan Ambaum, de weduwnaar van Haks, in een gesprek met meubelrestaurator Tirza Mol veel vertellen over het gebruik van de kast die hij het Rijksmuseum schonk. Deze stond bij hen thuis aan het voeteneind van het verzonken ligbad. Haks nam dagelijks een bad, waardoor de kast aan grote wisselingen in relatieve luchtvochtigheid moet zijn blootgesteld. Dit gegeven kan goed hebben bijgedragen aan schadeverschijnselen op het bovenste deel van de kast.⁵

RESTAURATORENINTERVIEWS

Dat kunstwerken een geschiedenis hebben, geldt natuurlijk voor alle objecten. In musea is dringend behoefte aan interviews met oud-medewerkers voor borging van kennis omtrent collectiestukken.⁶ Soms zijn restauratoren al geïnterviewd over hun praktijken en behandelingen om de huidige materiële toestand van een werk beter te begrijpen. Behandelingsverslagen geven vaak zeer summier aan wat er gedaan is, als die er al zijn. Daarbij staat er lang niet altijd in waarom een behandeling heeft plaatsgevonden, hoe dit precies in zijn werk ging en in welke context. Restauratoreninterviews kunnen daarom in belangrijke mate bijdragen aan inzicht in het leven van een kunstwerk, en bovendien licht werpen op de praktijken in het restauratieatelier, zoals Esther van Duijn duidelijk maakt in haar bijdrage in 'Ruzie in het atelier' in dit nummer van kM (pp. 34-36).

PRAKTIJKEN

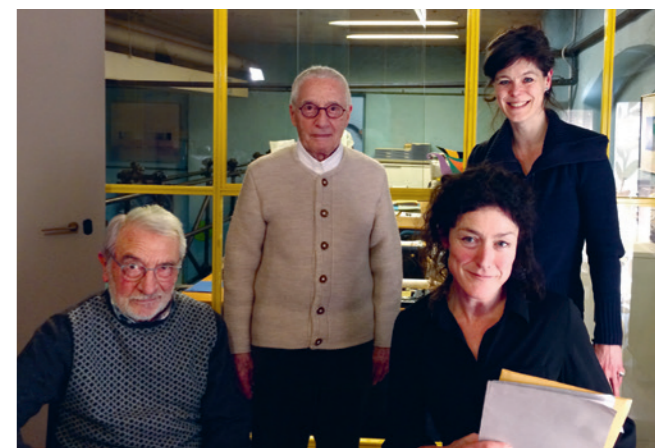
Dat een kunstenaarsinterview geschreven bronnen kan weerleggen wordt goed duidelijk in het interview met Jan Dibbets over zijn werk *The Shortest Day at the Van Abbemuseum* (1970) uit de collectie van het Van Abbemuseum. Dit werk bestaat uit een reeks foto's van een raam in de museumzaal waar het werk ook diende te worden opgesteld, en die om de zes minuten zijn genomen van zonsopkomst tot zonsondergang met dezelfde sluitertijd. Het uitzicht verloopt hierdoor van donker naar normaal en gaat via overbelichting en onderbelichting weer terug naar zwart. Dibbets vertelt dat de dia-installatie, de vorm die dit werk oorspronkelijk had, nooit real-time is getoond, ook al was dit aanvankelijk zijn idee.⁷ Door de praktijk van het opstellen van het werk te bespreken, werd duidelijk dat het technisch gezien helemaal niet mogelijk was om de dia's om de zes minuten te laten wisselen, omdat zowel de dia's als de projector dit niet aan konden. Dit laat zien hoe belangrijk onderzoek naar de praktijk is *in de praktijk zelf* – op zaal bij het werk en in gesprek met de kunstenaar en andere betrokkenen.⁸

De vermeende lange duur van de dia-projectie in de oorspronkelijke installatie wordt tot op de dag van vandaag op de website van het museum beschreven.⁹ Dit staat immers in de vroegste bronnen over het werk.¹⁰ Hieruit blijkt hoe onevenredig sterk geschreven bronnen worden gewaardeerd ten opzichte van de materiaaltechnische details van kunstwerken zelf. Informatie uit het archief en de literatuur lijkt dichter bij de 'waarheid' te liggen, terwijl ook hier geldt dat gegevens eerst zijn geïnterpreteerd om ze te noteren. Het besef dat informatie gekleurd kan zijn wordt steeds beter onderkend, waardoor verschillende bronnen met elkaar in verband gebracht worden ter verificatie. Hoewel er de laatste jaren steeds meer aandacht is voor het samenwerken met kunstenaars en de dynamiek van kunstwerken in collecties, zijn instellingen nog maar nauwelijks ingericht op het duurzaam opslaan en in verantwoord gebruik van mondelinge informatie en interviews in restauratie-onderzoek.

INTEGRALE BENADERING

Het onderzoeksproject *Interviews in Conservation Research* speelt hierop in, een samenwerkingsverband van de Universiteit van Amsterdam, het Rijksmuseum en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.¹¹ Dit door NWO gefinancierde pilot project beoogt een integrale benadering voor verantwoorde omgang met mondelinge bronnen, met case studies zoals die van Mendini. Deze bronnen kunnen cruciaal zijn voor ons inzicht en daarmee richting geven aan het behoud van ons cultureel erfgoed.

Het doel is om een instituut-overstijgend model te ontwerpen voor musea, erfgoedinstellingen en restauratoren in het veld, waarin het gebruik van interviews als dynamisch proces geborgd kan worden. Dus een levend archief met ruimte voor kennis en inter-

2

Zonder dit interview zou niemand weten dat Frans Haks boven op zijn ligbad zit.

Amsterdam, juni 2016 (pp. 11-12 en 65-67).

9 Een beschrijving van *The Shortest Day*: <https://vanabbeuseum.nl/details/collectie/?lookup%5B41%5D%5Bfilter%5D%5B0%5D=id%3AC860>

10 Bijvoorbeeld in: R.H. Fuchs, 'Over Jan Dibbets', *De Gids*, 134.2 (1971), 125-29 (p. 126).

11 nwo.nl/onderzoek-en-resultaten/onderzoeksprojecten/i/69/33069.html.

Foto's

1 Collectiebeheerder Louis Baltussen en Jan Dibbets bij de dia-projectie voor *The Shortest Day at the Van Abbemuseum* (1970), gefilmd door Marleen Wagenaar, in het Van Abbemuseum, Eindhoven, 11 November 2011 (foto: Sanneke Stigter).

2 Kunstenaars Francesco en Alessandro Mendini en restauratoren Tirza Mol en Sanneke Stigter (foto: Beatrice Felice).